

ІСТОРІЯ ОДНІЄЇ БУДІВЛІ В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ПОДІЛЛЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті розглядається вплив історичних подій на долю Домініканського монастиря у м. Вінниці.

Ключові слова: Домініканський монастир, Спасо-Преображенський собор, м. Вінниця.

Abstract

The article examines the impact of historical events on the fate of the Dominican Monastery in Vinnitsa.

Keywords: Dominican Monastery, Holy Transfiguration Cathedral, Vinnytsia.

В центрі Вінниці маємо можливість милуватися чудовими будівлями минулих століть, які створюють неповторну атмосферу. Вони нагадують про те, що цьому місту вже багато років. Кожна така будівля була свідком історичних подій. І особиста доля кожної пам'ятки тісно пов'язана з історією краю. Багату на події історію приховує будівля Спасо-Преображенського собору, що знаходиться на території Мурів, які нині є історичною пам'яткою національного значення. За архітектурним стилем будівля цього православного храму зовсім не схожа на православну церкву. Пояснення цього криється в тому факті, що цей храм на початку своєї історії будувався як католицький і належав домініканцям – представникам католицького чернечого ордену.

Історія Мурів пов'язана з надзвичайно важливою подією в історії українського народу – укладенням Люблінської унії і створенням Речі Посполитої, в наслідок чого українські землі увійшли до польської частини цієї федеративної держави. Нова влада була зацікавлена в посиленні впливу польської культури і католицької церкви на приєднаних землях. В такому контексті й слід розглядати діяльність католицьких чернечих орденів, які починають рясно з'являтися на українських землях. Безумовно, найактивнішими у Вінниці були ченці-єзуїти, які у 1611 р. розпочали будівництво своєї резиденції. Весь комплекс споруд вони обнесли високими мурованими стінами, адже Поділля межувало з агресивним степом, де панували козаки і татари. Тому зовні монастир і нагадував фортецю.

В 1621 р. староста Ян Ордживольський дав дозвіл на будівництво у Мурах ще одного католицького монастиря. І близько 1624 р. поряд з будівлями єзуїтів з'являється резиденція домініканців [1, с. 36]. Цей орден був заснований ще в 1215 р. в Тулузі іспанським монахом Домініком. Основними сферами діяльності ченці визначали проповідь Євангелія, освіту, боротьбу з ересями та місіонерську діяльність.

В роки Національно-визвольної війни українського народу сер.17 ст. Брацлавщина перебувала в епіцентрі бурхливих подій. Козаки захопили Вінницю. Дерев'яна будівля домініканського монастиря зазнала руйнувань. Єзуїти і домініканці змушені були рятуватися втечею. Мури стали головним укріпленим пунктом місцевого козацького гарнізону, очолюваного І. Богуном.

Після поразки Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького і драматичного періоду Руїни Правобережна Україна знову повернулася під владу поляків. Історія домініканського монастиря набула подальшого розвитку. На кошти шляхтича М. Грохольського в 1758 р. монастир був наново збудований з каменю і став архітектурною перлиною Мурів.

Але невдовзі історія Правобережної України знову змінила свій напрямок. Внаслідок другого поділу Польщі ця територія опинилася у складі Російської імперії. Зміни, хоч не одразу, але торкнулися і домініканського монастиря. В 1830 р. поляки в Варшаві піднімають повстання проти росіян, яке наступного року намагаються поширити на Правобережну Україну, де польська шляхта мала великий вплив і економічні ресурси. Але навіть висунуте поляками гасло «За нашу і вашу свободу» не допомогло залучити на свій бік місцевих селян. До середини 1831 р. повстання, не

набувши масового характеру, було придушене. Російська влада використала його як привід для проведення антипольської політики на Правобережжі. Вона мала на меті не лише зменшити вплив польської шляхти, але й послабити позиції католицької церкви у регіоні. Тому в 1832 р. у домініканців забрали їхній монастир і передали православному духовенству. Згодом відбулась реконструкція будівлі, щоб надати храмові схожості з православною церквою. 27 листопада 1866 р. будівлю повторно освятили як православний Спасо-Преображенський собор [2, с. 32]. Буремні події ХХ ст. також кілька разів змінювали призначення і навіть зовнішній вигляд цієї будівлі. Більшовицький переворот 1917 р. і політика войовничого атеїзму комуністичної влади призвели до пограбування храму, його закриття і перебудови, щоб навіть зовні будівля не нагадувала церкву. На початку 30-х рр. в приміщенні храму влаштували гумовий склад, а в 1962 р. – спортивну залу.

Та згодом місцева влада вирішила ефективніше використати приміщення з унікальною акустикою. Спеціально для нього німецькими фахівцями був виготовлений орган, і в 1985 р. в культурному житті Вінниці сталася знаменна подія – відкриття Будинку органної та камерної музики, якому Постановою Ради Міністрів УРСР було присвоєно ім'я П. І. Чайковського. В його стінах поціновувачі мистецтва могли насолоджуватися творчістю легендарних виконавців, серед яких були С. Ріхтер, Т. Ніколаєва, Д. Башкіров, Н. Гутман, О. Басистюк, Г. Гродберг та багато інших [3]. Але ця глава в історії будівлі домініканського монастиря виявилась зовсім короткою.

Період перебудови в СРСР позначився сплеском активності віруючих, які домагалися повернення культових споруд у власність громад. Вінницька міська влада була рішуче налаштована зберегти для міста Будинок органної і камерної музики, але не змогла протистояти натиску активних православних віруючих, які зачинилися всередині будівлі і демонтували орган, зіпсувавши його. В 1990 р. приміщення колишнього монастиря таки передали православної церкві і розпочалась новітня історія Свято-Преображенського кафедрального собору УПЦ (Московський патріархат).

Драматичний період вітчизняної історії розпочала російська агресія в 2014 р. Це надало нового імпульсу в боротьбі за створення Єдиної помісної автокефальної церкви України. Більшість прихожан Спасо-Преображенського кафедрального собору підтримали цю подію і перейшли до УПЦ. Частина віруючих і священників тримаються протилежної точки зору.

Таким чином, історичні події, що вирували на Поділлі, кожного разу позначалися на долі монастиря, заснованого ченцями-домініканцями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Вінниця / Ред. кол. тому: Ю. А. Зінко (гол. ред.), С. М. Василюк (заст. гол. ред.), К. І. Висоцька [та ін.]; Автор. кол.: А. В. Войнаровський С. Д. Гальчак, С. О. Гусєв [та ін.]; Упоряд.: Ю. А. Зінко, А. М. Подолинний. Вінницька обласна державна адміністрація; Вінницька обласна рада; Вінницька міська рада; Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського; Обласна робоча група тому Зводу пам'яток історії та культури Вінницької області. – Вінниця, 2016. – 224 с.
2. Федоришен О. Вінниця. Історія іншого часу (історичний хроноскоп) / О. Федоришен. – К., 2015. – 112 с.
3. Вінницька обласна філармонія ім. М.Д. Леонтовича. [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://filarm.vn.ua/pro-filarmoniyu/storinki-istori%D1%97/>.

Алла Борисівна Пономаренко – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: allapon96@gmail.com

Ponomarenko Alla B. –PhD in History, Assistant Professor of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia, e-mail: allapon96@gmail.com